

Rianások nyomvonalán

Aki nem vállalja – mint gyökerét a fa – ezeréves irodalmunk szellemét, morálját, nemes terheit, nélkülözhetetlen ballasztját, az nem magyar író, példa erre egyetlen Nobel-díjas prózamesterünk.

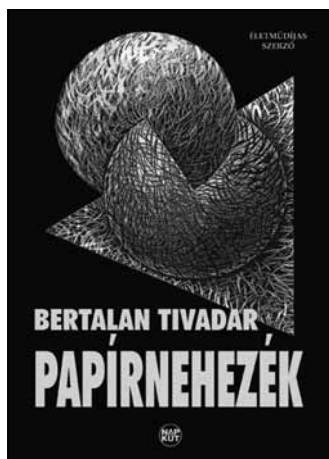
Bertalan Tivadar neve ritkán olvasható az értékelő szaksajtóban, az irodalmi (köz) tudat még nem sűrűsödött össze eléggé alakja, művészvilága körül, pedig emberként, festőként, íróként mélyen benne van már ő ab-

ban az esőerdőben, amelyiket, jobb szó híján, jelenkorunk irodalmának, kortárs képzőművészetnek nevezünk.

Igaztalan a nagy csend körülötte, a hézagos jelzések nem elegendőek, ezért fontos imperativus a szakíró számára körüljárni új könyve, a *Papírnehezék* megjelenése ürügyén finom művészarcát, kontúros alakját.

Mindjárt az elején, előljáróban azt kell elmondani róla, hogy prózaszövegeiben fölfedezhető mindaz, amit elődei – Heltai Gáspártól Móricz Zsigmondig – elmélyülten, szakértelemmel, építőkövet építőköre helyezve megalakítottak. Ez nem epigonizmust jelent, hanem a szakma alapos ismeretét. Bertalan Tivadar nem tagadja meg az epikus hagyományt, mint a posztmodernnek, mindig történetet mesél, de szerencsére minden eseménysorába belekeveri érzelmes, líraisággal telített személységének árnyalatait.

Joggal emlegetünk árnyalatok keverését, hisz festő prózáját olvassuk.

Bertalan Tivadar, *Papírnehezék*.
A szerző rajzaival,
Napkút Kiadó, Budapest, 2013

Ha van bátorságunk átpillantani a paletta mezejére, ott a felszabódított vonal feszülését, máskor az alig áttekinthető vonalugbancokat látjuk, amelyek a mágikus izzású, posztimpresszionista Csontváry Kosztka Tivadart juttatják eszünkbe. De engedjék meg még egy utolsó példalózás, összehasonlítás: Bertalan Tivadar festőként ír és íróként fest, akárcsak Kondor Béla. S ez alkotóművészetének legnagyobb értéke, titka.

A *Papírnehezék* kötet első s egyúttal legkiforrottabb írása a *Régi környék*. Tizenhét alfejezetre osztott kisregény. A „város hónaljában”, a nagy metropolishoz csatolt egykori kisvárosban (Újpest?) él az író-festő. Teljesen mindegy, hogy írópapír vagy festőállvány van előtte, összehúzott szemmel figyelni megszokott világát: okkersárgák a házak, méregzöld a posta ajtaja, ablaka, s az utcák olyan csomópontban futnak össze, hogy csak a helybeliek tudnak tájékozódni. Az érdeklő a szemlélődőt, mi maradt meg az óvilágból. Relikviának számít egy apró üzlet, amelynek ajtaja fölött vásárló vendéget hirdet a csengő, a gyermekkorától megszokott szagok emlékeztetik az elmúlt időre, a sokszögű tér körbepillantása időutazásra csábítja.

S mintha minden véletlenül történne, feltűnik egy ember...

S ezzel megérintettük Bertalan Tivadar íróvénájának fő ütőerét. Minden

esetleges és véletlenszerű, az élet nem vastörvényeken alapul, hanem az emberek hangulatán, legtöbbször pillanatnyi lelkiállapotán, az ösztönvilág hullámzásán, az emóciók kóválygó örvénylésén, a psziché kiszámíthatatlan, kósza sugallatain.

A feltűnt alak: Viczián Imre. Amilyen különös a neve, olyan különös az élete. Rögeszme kínozza, azt szeretné megtudni mindenáron, miért csepeg a víz az egyik esőcsatornából akkor is, ha hatalmas hőség, szárazság fojtogtja a várost.

Az idők kezdetétől az idők végezetéig még gondolatban sem jutott el senki, mégis ilyen, végtelen homokórát helyettesítő, babonás herkentyűt képzel el Bertalan Tivadar, s keresztül is viszi történetével a végzet irgalmatlan döntését. Viczián Imre itt, a csatorna alatt öli meg a saját lányát (nevelt lányát?) meggyalázó apát, Mistyán Ernőt. Öntörvénykezés ez, de jogos, mert a meggyalázott lány Viczián életének egyetlen értelme volt. A menyasszonya.

Az áldozat vére összekeveredik az idők végezetéig csordogáló vízzel, ami segít a rejtély megoldásában. A végzet az. A fátum, amely mindeneiket mozgat.

S mégis közben teng-leng az élet, ami megtörténik, az el is maradhatott volna: „Csak várunk, és tehetetlenkedünk.”

Egy döndülő mondat téríti észhez a lélektan és a mitológia mezejére tévedt olvasót, ez a mozsárágyú-dördülés állítja nyugalmi helyzetbe a mérleg kalimpáló két nyelvét:

„Hát a generalisszimusz! Meghalt a nagy Sztálin!”

Hirtelen világosodik meg minden, 1953-ban vagyunk, ezért tűnt el mármár véglegesen a személyiség, ezért vált férfiatlanná a férfi és férfissá a

nő, ezért hullott atomjaira minden hagyományos mikroközösség, a házasság is.

Bátor író Bertalan Tivadar!

Bizonyára mint festő szokta meg, hogy a művész addig nyújtózkodhat, ameddig akar, különösen a nonfiguratív festészet szoktatta rá a piktorokat a „végtelenség érzetére” (Madách).

Az Erdő Királya eseménysorának fordulatai bármelyik színvonalas, jó krimibe is beletalálnának: titokban megszüült gyerek, a lányanya és a nevelőanya szerepcseréje, prostitúció, polgári rend, a gyermekgondatlanságból elkövetett súlyos baleset és így tovább! Szédülletes, fordultatos a dikció, de bármennyire is füstöl a kötél, Bertalan uralja az anyagát, jó Pandora ő, az általa teremtett szellemek nem szabadulnak ki a szelencéből. A boldogság ritka kék madara nemigen száll rá ugyan alakjaira, de valamilyen formális rend kialakul, s mint a kaleidoszkóp színes üvegekockái, új alakzatban helyreáll a rend.

Az írás mesterségéhez mindig hozzátartozott az olvasó igényeinek kielégítése; Molnár Ferenc megírta előre, mikor, a színműve melyik dialógusánál fog nevetni a közönség.

Bertalan Tivadar (tudatosan vagy öntudatlanul?) betartja a szabályt, a *Miniszoknya* novellájában pikáns történetet ad elő.

Ági, a 16 éves kamaszlány a csintalanság és a helytelenkedés minden műfaját elköveti. Szeretkezés közben ruháját ellopják, meztelenül marad a sötét parkban, öregurak vigyáznak rá, amíg partnere, Zoli pongyolát szerez neki, amelyben hazamehet a... nagymamához.

Nos, ezzel a szembesüléssel kiderül, nem öncélú Bertalan Tivadar engedménye a pikantéria irányában. Súlyos, mély rianások, szakadékok, repedések keletkeztek az emberi kö-

zösségeik testén, az elvált szülők hordaléktömeget hagynak maguk után, az idős nemzedékre nem hallgat már senki, a fiatalok nem vehetik át a korábbi nemzedékek tapasztalatait, mert ezek a rianások járhatatlanná tették a nemzedékek közötti közlekedést.

Itt érkeztünk el Bertalan Tivadar írásművészetének lényegéig. Féltő gonddal, szerető aggodalommal vizsgálja az Embert, s jó Diogenészként lámpát tart a kezében. Lámpát, amellyel világít, akkor is, ha csak keveseknek van szemük a látásra.

De ezekben a kevesekben, a ritka látókban hisz rendületlenül Bertalan, különben nem írna. Visszafelé számol, mint Ábrahám az Istennel, és nem adja fel az egyre halványuló reményt: Sodoma megmenthető.

A könyv több pontján is bele lehetne még akaszkodni a történetek folyamába (akad kiváló gyermekportré, felbuggyannak gyermekkori emlékek, a felnőtté válás kemény próbatelei és buktatói is jelen vannak), de azt minden olvasó magához veszi mint jó és színvonalas szellemi táplálékot.

Tanácsosabb két dologra figyelni: Bertalan Tivadar saját könyvét illusztrálta, s ezek a rajzok egyértelműen

a groteszk irányába mutatnak. Nagy részük karikatúra.

Józanító figyelmeztetés ez. A világ lényege görbe tükörben jobban felismerhető, mint a női budoárok ovális alakú mestermunkájában.

Senki nem tudja jobban, mint Bertalan Tivadar, hogy az élet nem női budoár. A rianások, repedések, horhosok járhatatlan útjait járja, s onnan hoz figyelmeztető üzeneteket.

A másik figyelemre méltó tünet a két tartalomjegyzék. Az egyik a valós sorrendet követi, a másik új, teljesen más sorrendben hozza a címeket.

Két olvasata volna a könyvnek?

Bízunk ezt az olvasóra, bizonyára tanulságos kísérlet ugyanazt a novelláskötetet kétszer, két különböző szempont alapján megemésztetni.

A bátor olvasó nem fél a grádicsoktól, habár Szakolczay Lajos, az irodalom és a képzőművészet tudósa figyelmeztet a fülszövegben:

„...A grádicsokat párosával ugró lélek önfeledt kitárulkozása...”

Zseniális töredék valamelyik esszé tanulmányából vagy tárlatmegnyitójából. Tartsuk ehhez magunkat!

Hegedűs Imre János